

УКРАЇНА В УМОВАХ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

Анотація. Здійснено аналіз сучасного стану України у світовій фінансовій кризі, виявлено певні загрози, які вона несе для нашої країни та шляхи їх подолання. Розглянуто питання визначення загальних рис циклічності фінансових криз, особливостей їх перебігу та соціально-економічних наслідків.

Аннотация. Осуществлен анализ современного состояния Украины в мировом финансовом кризисе, выявлены определенные угрозы, которые он несет для нашей страны, и пути их преодоления, а также рассмотрены вопросы определения общих черт цикличности финансовых кризисов, особенностей их течения и социально-экономических последствий.

Annotation. The article presents an analysis of the current state of Ukraine in the global financial crisis, reveals some threats that it poses to our country and how to overcome them, and also considers the definition of common cyclical features of the financial crisis, especially their current social and economic consequences.

Ключові слова: світова фінансова криза, світова економіка, конкурентоспроможність, іноземні ринки.

Досвід сьогоденної світової кризи підтверджує той факт, що жодна країна не застрахована від кризи, адже постраждали навіть ті країни, фінансові моделі яких вважалися еталоном досконалості. Світова економічна криза проявляє всі проблеми, що були накопичені в українській економіці протягом останніх двох десятиріч, тому обрана автором тема є досить актуальною на сьогодні. Цій темі приділяли увагу вчені-економісти всього світу, такі, як: Стросс-Кан, Ліндон Ларуш, Л. Хазін, А. Панарін, П. Кругман, Н. Рубіні та ін.

Питання визначення загальних рис циклічності фінансових криз, особливостей їх перебігу та соціально-економічних наслідків; напрямів стабілізації та шляхів подолання виникаючих негативних економічних явищ турбують вчених і в наш час [1, с. 79]. На думку вчених-економістів, основними причинами виникнення світової кризи стали: обвал іпотечного ринку США, нестабільність світового валютного ринку, зростання обсягу спекулятивних операцій з деривативами, підвищення світових цін на енергоносії і продовольство. Кредитна криза переросла у глобальну, внаслідок якої банки та інші фінансові інститути втратили значну частину активів, скоротилися обсяги міжбанківського кредитування, зменшилися обсяги виробництва і світової торгівлі.

Доктор економічних наук, професор Валерій Мунтян стверджує, що структура і масштаб світової фінансово-економічної кризи не мають аналогу. Нинішня криза не лише фінансова, а загальноекономічна і соціальна.

Як відомо, світова фінансова криза виникла в США як наслідок краху ринку нерухомості та фінансового ринку загалом. Потім криза поширилась по всьому світу, суттєво вплинувши при цьому й на вітчизняний фінансовий ринок. Основними її причинами експерти називають надмірну експансіоністську грошову політику Федеральної резервної системи США, наявність величезного дисбалансу в світовій економіці, зокрема значний профіцит у зовнішній торгівлі Китаю та суттєвий торговельний дефіцит у США, недоліки системи управління ризиками в інвестиційних банках, недосконалість регулювання фінансових ринків як на міжнародному, так і на національному рівнях [2].

Причиною фінансової кризи в Україні стала залежність фондового ринку від інвестицій нерезидентів, надмірна зовнішня заборгованість суб'єктів економічної діяльності, низький рівень ліквідності банківських установ [3, с. 33].

Також Україна виявилася надзвичайно вразливою внаслідок:

1. Значної залежності від світових цін на сировинні товари. До жовтня 2008 року економіка України розвивалася високими темпами, які супроводжувалися високим інфляційним тиском. Так, середньорічні темпи приросту ВВП у 2005 – 2008 роках становили 4,8 %. Крім того, макроекономічне становище розвивалося нестабільно – темпи економічного зростання та рівень інфляції значно коливалися.

2. "Перегрів економіки". Починаючи з другої половини 2005 року, коли економіка України була визнана економікою ринкового типу, потоки капіталу в країну різко зросли. Це призвело до суттєвого тиску на зміцнення обмінного курсу гривні при погіршенні сальдо поточного рахунку.

Активні залучення банків на іноземних ринках капіталу та висока інфляція на світових ринках товарів призвели до різкого зростання кредитного портфеля та посилення валютних дисбалансів. Це, у свою чергу, стимулювало розвиток інфляційних процесів унаслідок зростання ВВП понад свій потенційний ринок.

3. Зростання дефіциту поточного рахунку та зовнішнього боргу. З 2006 року в Україні поточний рахунок платіжного балансу формувався з дефіцитом, що невпинно зростав і на кінець III кварталу 2008 року в річному вимірі досяг 6,2 % ВВП. Таке збільшення від'ємного сальдо пов'язане з погіршенням сальдо торгівлі товарами [1, с. 82].

4. Погіршення конкурентоспроможності. Прискорене зростання заробітної плати в Україні, у свою чергу, призвело до втрати конкурентних переваг. Уповільнення експорту призвело до зростання від'ємного сальдо торговельного балансу України.

5. Відсутність структурних реформ. Незначне просування у напрямі здійснення структурних реформ не зменшило частки проміжного споживання, структура інвестиційних вкладень за видами економічної діяльності суттєво не змінилася.

6. Погіршення макроекономічної оцінки України міжнародною спільнотою. Премія за ризики є важливим критерієм зовнішньої оцінки макроекономічної ситуації в країні. Вона відповідає середу прибутковості єврооблігацій країн щодо бази США, зокрема EMBI + спред. Цей індекс розраховується як різниця між прибутковістю ліквідних єврооблігацій суверенних емітентів і державних компаній країн із новими ринковими економіками та прибутковістю держоблігацій США з відповідним терміном погашення. Цей індекс також вказує на можливу вартість запозичень на зовнішніх ринках капіталу для даної країни [1, с. 83].

Неможливо не зазначити, що вказані причини призвели до збільшення кількості фінансово неспроможних підприємств, що пояснюється, як об'єктивною макроекономічною нестабільністю, так і рядом суб'єктивних чинників, найбільш вагомим серед яких є низький рівень фінансового менеджменту, що виявляється у нездатності здійснювати ефективне антикризове управління.

Фінансові труднощі на підприємствах, як правило, обумовлені синергічним поєднанням негативних наслідків світової фінансової кризи, певних дисбалансів у розвитку всіх видів діяльності підприємств України, а також рядом внутрішніх проблем, що характерні для більшості вітчизняних підприємницьких структур.

Необхідно зауважити, що фінансова криза по-різному вплинула на фінансово-економічний стан певних сфер економічної діяльності: її деструктивні наслідки проявилися з відмінною силою та мали неоднорідний характер. У першу чергу це пов'язано з тим, що співвідношення обігових коштів, що перебувають у сфері виробництва й у сфері обігу, яке визначає здатність суб'єктів господарювання вільно маневрувати своїми фінансовими ресурсами, є неоднаковим у різних галузях народного господарства. Пояснюється це особливостями організації виробництва, постачання, збуту, а також системи розрахунків, які відбиваються на тривалості виробничого, операційного та фінансового циклів. Для забезпечення безперервності процесу виробництва й реалізації продукції необхідно досягти оптимального співвідношення обігових коштів у сфері виробництва й обігу [4, с. 22].

Також наслідками світової кризи є проблеми в банківській сфері та в експортоорієнтованих галузях. Адже якщо на продукцію немає попиту на світовому ринку, то ціни знижуються. Українські виробники вже відчули, що попит падає. Найбільш болісно економічні негаразди переживають промислові підприємства. Сьогодні вони змушені скорочувати обсяги виробництва. Так, Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча працює на 40 – 45 відсотків своєї потужності. Наразі дві з п'яти доменних печей не працюють. Аналогічна ситуація й на інших підприємствах.

Але ж слід повернутися до того, що криза позначилася на розвитку вітчизняного підприємства. І в першу чергу, мова йде про малий та середній бізнес, який не має достатніх резервних ресурсів та страхових інструментів для самостійного подолання кризового тиску, який з кожним днем лише посилюється.

Очікуване зростання безробіття та інфляційні процеси є серйозним викликом для національної безпеки держави. У результаті скорочення штату працівників на підприємствах значна частина працездатного населення вже зіткнулася з проблемою пошуку роботи і зміни професії. Ситуація ускладнюється тим, що з кожним днем кількість безробітних зростає і в ряді регіонів проблеми працевлаштування вже перевищують можливості регіональних центрів зайнятості [3, с. 34].

За 2012 рік динаміка зростання ВВП змінювалась (рисунок).

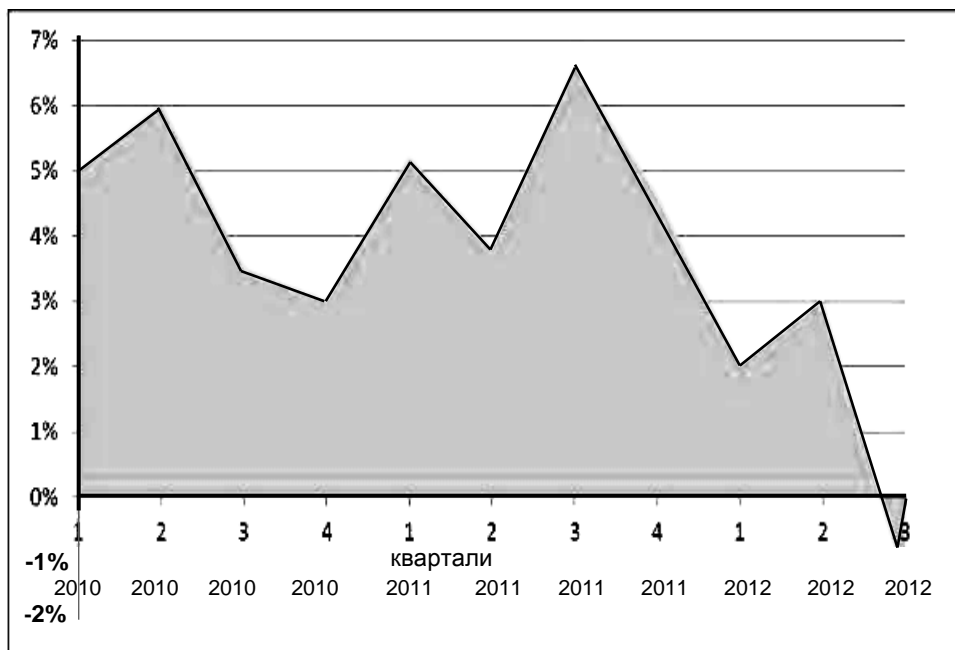

Рис. Динаміка зростання ВВП протягом 2012 року

Як видно з рисунка, фінансова криза призвела до падіння ВВП, тому зважаючи на всі негативні наслідки, постає питання: "Як подолати кризу?".

За словами відомих економістів П. Кругмана (нобелівський лауреат) і Н. Рубіні, масштаби кризи настільки великі, що нічого раціонального, крім націоналізації банків і ряду великих корпорацій, запропонувати не можуть [5, с. 34]. Крім того, в Україні потрібно сформувати стійку та стабільну національну банківську систему. Адже не дивлячись на те, що ступінь впливу економічних криз на банківську систему залежить від багатьох факторів, головним з них є стан самої банківської системи до початку економічної кризи.

Проте слід розглянути більш детально шляхи подолання фінансової кризи. По-перше, необхідно підвищити рівень оподаткування імпорту, забезпечити рівномірне оподаткування всіх сфер економіки і прогресивність системи

оподаткування. Вийти із кризи можна буде тільки тоді, коли за її негативні наслідки платитимуть усі. Також потрібно стимулювати заощадження й інвестиційну активність, аж до надання податкових преференцій. За збереження нинішньої системи оподаткування наслідки кризи переважно будуть перекладені на плечі малозабезпечених верств населення.

По-друге, варто встановити "плаваючий" ринковий курс гривні. У період, коли капітал вивозиться з країни (за деякими даними за станом на лютий 2009 року було остаточно або майже вивезено близько 30 млрд дол. США із 44 млрд, вкладених у банківський сектор України), низький курс долара вигідний інвесторам [5, с. 40].

По-третє, слід посилити заставне право, запровадити повну монетизацію соціальної допомоги, скасувати перехресні субсидії [5, с. 40].

Саме тому основна увага державної політики має зосереджуватись на створенні умов для самостійної підприємницької діяльності вільної робочої сили. А успішне вирішення проблем підприємництва в умовах кризи матиме подвійний ефект. Тобто якщо держава створить сприятливі умови для забезпечення функціонування існуючих підприємницьких структур, та безперешкодного входження до лав малого бізнесу безробітних, то, в свою чергу, підприємницький потенціал здатний виступити потужним ресурсом у вирішенні, по-перше, соціальних проблем (подолання безробіття й зниження соціальної напруженості) і, по-друге, сприятиме наповненню бюджетів різних рівнів та зміцненню економіки регіонів і держави в цілому.

Причини фінансової кризи, її наслідки і шляхи подолання було розглянуто, проте виникає питання, яке турбує більшість громадян України: що робити з грошима в умовах світової фінансово-економічної кризи?

Поки економісти не радять громадянам займатися великими капіталовкладеннями, а єдино правильним рішенням залишається перечекати "негоду". Питання в тому, як зробити це, якщо й не примноживши капітал, то хоча б його не втратити.

Одним із варіантів є відкрити свій бізнес. Звичайно, багато чого тут залежить від того, які кошти є в розпорядженні. Як не парадоксально, період кризи може стати непоганим поштовхом для здійснення цього проекту або ж змусить замислитися: а чи не ввійти в частку з кимось із співтоваришів у вже існуючий.

Також непоганим варіантом є фондовий ринок. Варіант заощадження достатньо вагомих коштів – покупка акцій. Адже зараз майже ідеальний момент: акції практично всіх підприємств впали, при цьому експерти зазначають, що вони лише недооцінені.

Потрібно розглянути дорогі метали і коштовності. 15 % українців вважають досить надійним гарантом заощадження накопиченого покупку дорогих ювелірних прикрас, діамантів, інших предметів розкоші. Але тут треба мати на увазі, що справжню цінність вони можуть мати, якщо є унікальними виробами, предметами антикварного значення або творами мистецтва. Інакше їх вартість як капіталовкладення може означати лише еквівалент ломбардної застави.

Також потрібно розглянути готівку. Зберігання готівки "на руках" надає перевагу кожен десятий українець – так надійніше. Однак треба мати на увазі: якщо ці гроші не призначені для подальшої витрати, то виявляються найбільш незахищеними. У фізичному сенсі – можуть бути вкрадені, загублені, зіпсовані. Але навіть якщо не стануть жертвами зловмисників, то вже точно постраждають від інфляції [6].

Можна зробити висновок, що в інтересах власного виживання, Україна повинна боротися за максимально сприятливий для себе режим торгівлі не лише з ЄС, але й на ринках Сходу. Це означає, що Україна нікуди не подінеться від інституціалізації власних торговельних відносин із Митним союзом.

Необхідно підтримати національного виробника, зменшити імпортозалежність, розвивати проекти, які стимулюють виробництво всередині країни. Витримавши кризу, можна допомогти і європейським партнерам, які зможуть розраховувати на стабільність Східноєвропейського регіону завдяки стабільності його ключової держави – України.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Бобиль В. В. Аналіз причин сучасної фінансової кризи в Україні / В. В. Бобиль // Регіональна економіка. – 2011. – № 1. – С. 79–85. 2. Олейніков О. О. Розвиток світової фінансової кризи та її вплив на економіку України [Електронний ресурс] / О. О. Олейніков. – Режим доступу : <http://www.inventure.com.ua/main/analytics/>. 3. Альохина Т. Шляхи виходу України з світової фінансової кризи / Т. Альохина // Вісник. – 2010. – № 1. – С. 33–35. 4. Боярко І. М. Вплив фінансової кризи на забезпеченість реального сектору економіки оборотними активами / І. М. Боярко // Економіка, фінанси і право. – 2011. – № 10. – С. 22–23. 5. Багратян Г. А. Світова криза та Україна : проблеми й нові підходи до фінансового регулювання / Г. А. Багратян // Фінанси України. – 2010. – № 4. – С. 33–41. 6. <http://www.yukon.ua/news/index.html>.